

2. Єфремов С. Історія українського письменства / С. Єфремов. – К. : Феміна, 1995. – 608 с.
3. Костюк Г. Післямова до роману В. Підмогильного «Місто» / Г. Костюк // Українське слово : хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : у 3 кн. – К., 1994. – Кн. 2. – С. 307-317.
4. Мельник В. Валер'ян Підмогильний / В. Мельник // Історія української літератури ХХ століття : у 2 кн.; за ред. В. Дончика. – К., 1998. – Кн. 1. – С. 277-284.
5. Підмогильний В. На селі / В. Підмогильний // Підмогильний В. Оповідання. Повість. Романи / [упоряд. В. Мельник]. – К., 1991. – С. 83-93.
6. Тарнавський М. Між розумом та ірраціональністю : Проза Валер'яна Підмогильного / М. Тарнавський; [пер. з англ.]. – К. : Пульсари, 2004. – 232 с.
7. Фащенко В. Етюди про психологізм літератури / В. Фащенко // Фащенко В. У глибинах людського буття : Літературознавчі студії. – Одеса, 2005. – С. 22-156.

The detailed analysis of the specifics of the psychology means' using in V. Pidmohylnii's early story «In the village» is analyzed in the article. Based on the fact that psychology is a sign of art, which involves the reproduction of a character's internal states, the place of the story «In the village» in the context of V. Pidmohylnii's creativity is analyzed. The positive evaluations of the author's contemporaries and the scholars of his creativity of the late XX-early XXI century testify to the writer's exceptional talent.

The idea, that the author's stories are less studied today than his novels, is noted in the article. A conflict between instinct and reason (M. Tarnavskii) defines all the works of V. Pidmohylnii and it becomes dominant for his first book of short stories «Tvory. Tom 1st». The main characters of the book are men of all ages. The protagonist of the story «In the village» is Petro Zubchenko. This is a student, who decided to go to the village to study materials about socialism. V. Pidmohylnii pays a great attention to the internal emotional state of the character. In the village the student gets to the artistic circle's rehearse, he quickly adapts to an unfamiliar environment, and especially the darkness in the room helps him. By using inner speech the author transmits aspirations, feeling, and desires of a young man, who was sitting next to an unknown girl. Through the direct instructions and internal reflections the permanent change of the protagonist's emotions (concern, joy, tension and fear) can be seen in the text. The author skillfully uses the psychological landscape in the story, especially the contrast in Petro's perception of day and night.

So, in the process of uncovering of the character's internal state the direct indication of the change in mood is dominated in V. Pidmohylnii's story «In the village», the protagonist's inside speech is used rarely, and the dialogue with himself is used only once.

Key words: *psychology, inner monologue, dialogue, conflict, means of psychology, emotional state, the protagonist, graduation, landscape, contrast.*

Отримано: 18.10.2014 р.

УДК 398.8:821.161.2.09

Волос Б.І.

«СТУДІЇ НАД УКРАЇНСЬКИМИ НАРОДНИМИ ПІСНЯМИ» ІВАНА ФРАНКА У КОНТЕКСТІ ФОЛЬКЛОРИСТИЧНОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті проаналізовано пропедевтичний процес написання Іваном Франком корпусу «Студії над українськими народними піснями». Розглянуто традицію вивчення фольклорного ліро-епосу українців, та вплив відомих українських фольклористів на формування світогляду Івана Франка, його історіографічної концепції. Підкреслено прагнення дослідника поєднати традиційне й новаторське при аналізі пісенної творчості.

Ключові слова: *історіографія, пропедевтика, народна пісня, історична пісенність, критика тексту.*

Корпус Івана Франка «Студії над українськими народними піснями», de facto, одна з найкращих фольклористичних праць про історичний ліро-епос українців. Багаторічна пошукова робота, вдале науково-методологічне опрацювання матеріалу, залучення потужної джерельної бази, висвітлення художньо-виражального апарату тощо – все це стало передумовою виведення «Студій» на загальноєвропейський рівень. Автор праці вкотре зарекомендував себе не тільки

як визначний дослідник фольклору, а й як глибинний знавець історії свого народу, його побуту, звичаїв та традицій. Завдяки високому науковому рівню дослідження, який продемонстрував Франко, корпус став взірцевим для науковців наступних поколінь.

Грунтовне історіографічне дослідження стало результатом величезної та важкої багаторічної роботи І. Франка. Розуміння того, що народнопісенній творчості притаманний глибокий оптимізм і спонукало вченого до праці над її вивченням. Вже в 1870-ті роки він починає записувати народні пісні, якими зацікавився ще у дитинстві, слухаючи їх з уст матері (до слова, діяльність упорядника «Студій» на фольклорній ниві була тісно пов'язана з її предметною сферою, тому він цікавився не тільки пісенністю, а й іншими жанрами української усної словесності). Такий рід занять не покидав Франко практично протягом всього життя.

Ще більше уваги Франко приділив народній пісенній творчості в роки навчання у Львівському університеті. Майбутній науковець познайомився з провідними діячами української культури, які мали безпосередній вплив на формування світогляду фольклориста. В цей час потужно розвивалась фольклористика в «підросійській» Україні. Активною науковою діяльністю займалися такі фольклористи як І. Рудченко, М. Лисенко, П. Чубинський та інші. Виходять друком збірники: «Чумацкие народные песни» (І. Рудченко), «Збірник українських пісень», «Молодощі» (М. Лисенко), «Народные песни в Галицкой и Угорской Руси» (Я. Головацький) та багато інших. Протягом 1872 – 1878 років з'являються упорядковані П. Чубинським фольклорні та етнографічні збірники в серії «Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край». Всі ці події неабияк вплинули на Франка і фактично «зафундаментували» подальшу його науково-фольклористичну діяльність.

Все ж, незважаючи на значний поступ в галузі, Франко звернув увагу на те, що насправді маємо «мало праць, які б орієнтували нас у тій масі пісенного матеріалу» [22, т. 42; 12]. Це стало однією з причин появи майбутнього корпусу «Студій...». У дослідника виникла ідея видати «спеціально оброблений» збірник пісень, осмислити його на рівні «історико-літературної критики».

До слова, елементи наукового осмислення українського фольклору помітні вже в часи навчання І. Франка у Дрогобицькій гімназії. Значну роль у цьому плані відіграли викладачі гімназії І. Верхратський й Ю. Турчинський, які звертались до народної творчості у своїх творах. Важливим було й вивчення творів Тараса Шевченка, пройнятих народнопоетичними мотивами й образами. І. Франко читав популярні на той час збірники української народної творчості, які знаходились в гімназії. У ранній статті «Ученицька бібліотека в Дрогобичі» (1878) він зазначав: «Свої етнографічні відомості черпало ученицьке товариство ось з яких джерел: «Українські приказки» (Номиса), «Українські пісні» (вид[ав] Артемовський), «Народные южнорусские сказки» (Рудченка), «Быт подолян» (Шейковського), «Народный праздник Купала, коломыйки и шумки» (зібрав Счастний Саламон), «Народні звичаї над Збручем» (Гальки), «Ruskoje wesile» (Лозинського), «Русалка Дністровая» (Шашкевича), «Народные русские песни» (Щербана), «Очерк баснословия», «Дітські пісні, казки і загадки. Розправа о язиці южноруським» (Головацького), тощо [18, 117]. Слід зазначити, що в гімназії, крім слов'янського фольклору, фольклорист досить добре був ознайомлений із поетичною традицією інших неслов'янських народів, зокрема знав староіндійський епос «Магабгарату», старонімецьку «Пісню про Нібелунгів», а також старогрецький епос (особливо захоплювався образом Прометея) [1, 22].

Звичайно, для написання такої праці, яка б зайняла одне з центральних місць в українській фольклористиці, потрібно не лише опиратись на власні знання. Франко здійснив колосальну пропедевтичну роботу. Вчений попередньо ознайомився з працями своїх колег М. Максимовича, П. Куліша, М. Костомарова, В. Антоновича, М. Драгоманова та інших, які зробили вагомий внесок в історію фольклористики і вже потім, врахувавши їхню науковий досвід, а також використавши власні напрацювання, розпочав свої студії над пісенною творчістю. Доречно буде розглянути, які саме досягнення в справі наукового дослідження народної творчості зробили попередники, адже вони безпосередньо вплинули на формування історіографічної концепції І. Франка, а також появу корпусу «Студії над українськими народними піснями».

Спроби залучити історичну пісенність українців до сфери наукового вжитку проявилися ще після виходу у світ збірника «Опыт собрания старинных малороссийских песней» М. Цертелєва у 1819 році (поряд з думами тут були поміщені й пісні «Про Палія і Мазепу», «Про від'їзд козака до війська» та ін.). Саме ця подія стала своєрідним поштовхом для поціновувачів народної творчості. Почали з'являтися низки коментованих видань народнопісенних творів. Їхніх авторів цікавила не лише «суха» жанрова одиниця, а й текст фольклорного твору, події, зображені у ньому, зміст пісень, їхні формальні та мовні особливості, міжнаціональні відмінності тощо.

Зародки наукового опрацювання усної словесності зустрічаються вже у збірках українських народних пісень М. Максимовича («Малороссийскія пѣсни», «Украинскія народныя пѣсни»,

«Сборникъ українскихъ пѣсень»). Вчений один із перших українських фольклористів, який зрозумів важливість письмового фіксування народних творів, оскільки в усній формі вони втрачали багато особливостей. У передмові до «Малоросійських пісень» науковець зазначав, що пісні, переходячи з уст в уста, втрачали багато віршів, або змінювались, чи недоспівувались, а навіть і перемішувались, втрачаючи тим самим первісний вигляд. «Я старался, – зазначав Максимович, – сліхати и соглашати разногласія; случалось сводить иногда двѣ в одну, либо одну роздѣлять на двѣ; я избиралъ какъ находилъ сходственнѣе съ правильнымъ смысломъ и – сколько понималъ – съ духомъ и языкомъ народнымъ» [14, 20]. Неабияку увагу звертав автор «Малоросійських пісень» на формальні особливості народних пісенних творів та художньо-виражальний апарат (особливо наголошував на порівняльному характерові історичних пісень, артистизму, природності вислову, достоїнстві віршоскладання, музикальності та граматичних особливостях мови цих жанрових одиниць тощо). Крім цього, він виступав одним із фундаторів історичної школи у фольклористиці. Вчений наголошував, що в українській історичній пісні звучить не тільки душа народу, а також його істинна історія. Саме з таким науково обґрунтованим поглядом підходив вчений до вивчення уснопоетичних творів, хоча і не відкидав потребу вивчення міфів, оскільки за їх допомогою особливо вдосконалюється мова фольклорного твору, стає «ближе къ своему корню, слѣдовательно чище въ составѣ и крѣпче въ силѣ» [14, 2]. Словом, науковий фактор в працях фольклориста відіграв неабияку роль.

Важливими в цій сфері стали й інші коментовані видання українських історичних пісень (це стосується і дум, оскільки на той час фактично не існувало жанрового розрізнення цих фольклорних одиниць). В 1833 – 1838 роках виходить у світ шестикнижжя «Запорожскої старини І. Срезневського. Основну частину збірок склали історичний ліро-епос XVI – XVIII століття. Збірки, до яких видавець залучав і власні історичні праці, незважаючи на безліч недостовірної інформації (йдеться про неточність історичного фактажу) все ж у свій час користувались популярністю, оскільки автор один із перших вказав на важливість критичного розбору подій, які зображені в історичній пісні. До цього списку можна додати й таких вчених як П. Житецький, В. Петров, які в другому томі «Архіву слов'янської філології» В. Ягича опублікували з попередніми поясненнями пісню «Битва під Берестечком»¹. Невеличкий коментар щодо згаданого пісенного твору подав і сам В. Ягич у третьому річнику «Архіву»². Вагомий внесок у науковий аналіз народної пісенної творчості зробив і О. Потебня. Його праці «Малорусская народная песня по списку XVI в. Текст и примечания», в якій дослідник проаналізував відому пісню «Стефан-воевода» (під час її студювання він, посилаючись на праці інших вчених, українську діалектологію та літературну творчість, намагався виявити в творі риси української мови) та «Объяснения малорусских и сродных народных песен» також мають пояснювальні ремарки, які містять цінні зауваги насамперед щодо мовних особливостей народних творів та деякі думки про тексти аналізованих жанрових одиниць. Неабияке значення в цій справі мала і розвідка П. Житецького «Мысли о народныхъ малорусскихъ думахъ», а якій автор звертав увагу зокрема на систему версифікації народних дум, їх музикологічні особливості, просторово-часову проблему, художньо-виражальний апарат та мовні особливості цих творів.

Деякі коментарі про ліро-епос нашого народу давав і П. Куліш у «Записках о Южной Руси» (1857). Вчений зосереджував увагу на потребі зображати народну творчість зі всіма її заворотами, а не тільки «ковзатись» по поверхні народного побуту. Записані думи і пісні («О козацьк Голотъ», «О Бълоцерковскомъ мирнь и о войнь съ Поляками» «О войнах Хмьльницкаго» та ін.) він розглядав переважно з історичної точки зору. Автора «Записок» цікавили історичні факти, які стали основою постання ліро-епічних творів. Крім цього, П. Куліш, як і деякі його колеги, наголошував на важливості фіксації фольклорного матеріалу (причому записувати його потрібно в тому виді, в якому він виходить з уст респондентів), оскільки «въ памяти сохраняется только духъ и содержание разказа...» [8, 1]. Через те автор першого україномовного історичного роману записував усну словесність народною мовою без особистого втручання в її внутрішній світ. Як бачимо, «Записки о Южной Руси» П. Куліша, незважаючи на фактичну відсутність будь-якої наукової системи (немає хронологізації викладу історичних переказів, часу їх збирання, «географічної нитки» тощо), все ж мають наукову цінність в тому плані, що є вірним джерелом пізнання «живої» народної мови українців і способу народного вираження подій у фольклорному творі. А так зване «мовне питання» було дуже важливим в осмисленні народної творчості й займало одне з центральних місць в студіях над українськими піснями І. Франка.

Та найбільше до проведення наукового аналізу українського ліро-епосу спонукали І. Франка тріада вчених, які фактично підштовхнули фольклориста до написання корпусу «Студій над українськими народними піснями». Йдеться про М. Драгоманова, В. Антоновича і М. Костомарова. Саме вони стали цією елітою, яка започаткувала наукове вивчення народної творчості на високому європейському рівні. Їхні фундаментальні фольклористичні праці були своєрідною

«кладкою» між європейською і російською усною словесністю постулатами для дальших її досліджень.

Сам автор «Студій над українськими народними піснями» у передмові до своєї розвідки зазначав, що започаткував цю справу М. Драгоманов, який виступив зі своїм рефератом «Відгук лицарської поезії в українських народних піснях» у лютому 1874 року на річних зборах київського Південно-Західного відділу Російського географічного товариства. Справді, вчений, якого відносять до плеяди найкращих знавців українського фольклору, вивів його на досить високий науковий рівень вивчення. Його ґрунтовні думки чи не найбільше вплинули на історіографічну концепцію автора «Студій». Саме Драгоманов виступав «соратником» у будь-якій сфері діяльності Франка-фольклориста, про що свідчить епістолярій між вченими. Львівський вчений дуже тісно співпрацював з упорядником «Політичних пісень», надсилав до Женеви свої записи пісень для об'єктивної їх оцінки, сам давав певні коментарі колезі³. Настанови М. Драгоманова стали основоположними в процесі написання Франкових студій над історичним ліро-епосом.

Початок наукового опрацювання народної пісенної творчості від фольклористичної діяльності М. Драгоманова є беззаперечним, оскільки саме в нього, на відміну від попередників, ми спостерігаємо багатогранність у поглядах на усну словесність. Якщо вище згадані дослідники розглядали жанрову одиницю переважно односторонньо (це стосувалося в першу чергу історичного боку – Б. В.), то співавтор «Історичних пісень» порушував більш серйозну наукову проблематику. Це яскраво проявляється у вже згадуваній праці, опублікованій у першому томі «Розвідок про українську народну словесність і письменство». Важливим моментом при дослідженні народного твору науковець вважав порівняння його з фольклорними матеріалами інших країн, які мають навіть мінімальну схожість (натяжки про порівняльний характер історичних пісень, як відомо, зустрічаємо вже в М. Максимовича). Такий підхід найкраще може виявити загальні та індивідуальні риси української народної поезії.

Аналізуючи багатоваріантну «Пісню про Короленка», упорядник «Політичних пісень» наголошував на важливості студіювання більшої кількості варіантів одного твору, бо «иноді два-три вірші і навіть дві-три слови, що доховалися у яким небудь варіанті, дають змогу судити як про епоху, до котрої йде пісня, так і про зв'язь піснї з якими небудь чужосторонніми» [2, 85]. Наполягав науковець і на визначенні часу постанови фольклорної одиниці, а також її історико-порівняльному аналізі, оскільки це дасть змогу досягти найбільшої результативності в цій важкій роботі.

Традицію дослідження історичного ліро-епосу в душі історичної школи разом з М. Драгомановим продовжив В. Антонович. Їхній двотомник «Исторические песни малорусского народа» (1874 – 1875 рр.) – перше видання упорядковане за історико-хронологічним принципом, з поясненнями до фольклорного твору. У праці автори вперше спробували здійснити систематизацію історичних пісень, а також використали нові підходи до вивчення аналізованого фольклорного матеріалу. Зважаючи на те, що історичні пісні друкували протягом тривалого часу в різних збірниках, багато з яких стали вже бібліографічною рідкістю, вчені поставили перед собою мету «свести тексты и варьянты пѣсень, ... за тѣмъ объяснить ихъ, – сообразно той степени, на которую теперь поднялась наука истории малорусской», і на кінець «отдѣлить, что есть подлиннаго..., а что поддѣльнаго» [6, 2]. Слід зазначити, що під історичними піснями вони розуміли «всѣ пѣсни, въ которыхъ отразились измѣненія общественнаго строя этаго народа» [6, 3], тобто упорядники запропонували своєрідне розуміння історичної пісні як жанру.

Про апеляцію до живої пам'яті народу (усної поезії) засвідчують і два наступні видання М. Драгоманова, які є продовженням праці 1874 – 1875 років. Йдеться про збірки пісень «Нові українські пісні про громадські справи» та «Політичні пісні українського народу XVII – XIX ст.». Усі опубліковані твори науковець розглядав передусім як «народні (мужицькі) пісні, в котрих видно зміни громадського життя на Україні...» [4, 1]. Визначальною була думка Драгоманова про міцну закоріненість народних пісень в соціальній дійсності, а також сильний їх зв'язок із давніми уявленнями українців.

Великий вплив на фольклористичну діяльність І. Франка мали також методологічні вчення М. Костомарова, який вважав себе в першу чергу істориком (підходив до народної творчості через історію), а свої фольклорні дослідження – засобом пізнання історії свого народу. У своїй дисертаційній роботі «Об историческом значении русской народной поэзии» автор порушив низку питань, які зацікавили Франка-фольклориста і в майбутньому стали пріоритетними при написанні «Студій...». Український вчений-романтик порушив зокрема питання міжнародної відмінності народної пісенної творчості (відрізняв українську народну поезію від російської, якій притаманний фантастичний елемент), вказуючи при цьому, що народні пісенні твори ніколи не покажуть повної та достовірної історії. Пояснював він це тим, що, по-перше, пісні належать до поезії, якій притаманний вимисел, а тому історичні факти в них відступають від дійсності, по-друге, багато історичних подробиць усна словесність просто опускає з поля зору [11, 49]. Косто-

маров здійснив своєрідну хронологізацію української історичної поезії, виділивши три її цикли (турецько-татарський, польський та російський). Велику увагу звертав вчений і на часову проблематику історичного ліро-епосу, міжжанрові зв'язки та художньо-виражальний апарат народних піснених творів. Такі концепти М. Костомарова неабияк вплинули на історіографічну концепцію І. Франка та стали важливим важелем у процесі написання його розвідки.

І. Франко, ознайомившись із працями своїх колег, все ж знаходив у них певні недоліки. Він зазначав, що народнопісенній творчості українців притаманний «рух вперед». Історичний ліро-епос завжди розвивається, з'являються нові факти, події, виникають нові варіанти пісень, що потребують додаткового дослідження і пояснення (саме тому він доповнював свої розвідки новим матеріалом, про що свідчать його «додатки і поправки» до «Студій...»). З цього приводу в поле зору критики львівського вченого потрапили наукові роботи його колег. Зокрема критикував І. Франко вище згадувану розвідку Антоновича й Драгоманова. «Праця...взірцева для свого часу (1874 – 75 р.), – зазначає автор «Студій», – тепер далеко не відповідає потребам науки, раз, тому, що повинна бути доповнена новим... матеріалом, а по-друге,...змінився погляд на саме значення того матеріалу..., що значно вменшує їх (історичних пісень – В. Б.) вартість як історичного джерела...» [21, т. 37; 160]. Через «різні аргументи уваги та причинки, дуже слабо зв'язані з піснею, ... тенденцію автора перебігати з поля літературно-історичного досліду на поле психологічної спекуляції та вникання у душу кожної фрази при помочі незліченних аналогій» [22, т. 42, 25] в об'єктив Франкової критики потрапила і праця О. Потебні «Малорусская народная песня, по списку XVI века. Текст и примечания». Автор «Студій...» не погоджувався з думкою Потебні щодо мовного питання пісні «Стефан-воевода».

Франко-фольклорист у праці «Студії над українськими народними піснями» поєднав традиційне з новаторським. Він, з одного боку, продовжував дотримуватись тих критеріїв опрацювання уснословеснознавчого матеріалу, які започаткували колеги, а з другого – виступав новатором у дослідженні того ж таки матеріалу. Під час роботи над своїм збірником І. Франко, крім того, що глибше осмислював ту в'язку питань, які порушували його друзі, наголошував і на інших не менш важливих проблемах. В першу чергу фольклорист закликав всіх вчених орієнтуватися на європейську науку, оскільки вона на той час потужно розвивалась і могла дати найоб'єктивнішу критичну оцінку. Ба навіть, коли Франко опрацьовував фольклорний матеріал, хотів почути зокрема думку європейського наукового світу. Тому львівський вчений активно листувався з М. Драгомановим (як уже було зазначено), який багато часу перебував у Женеві і просив його надсилати праці відомих європейських фольклористів, а також пересилав свої роботи, аби почути їхні коментарі.

Наголошував Франко-фольклорист і на тому, що потрібно більше уваги приділяти самому тексту народнопісенного твору (зокрема критиці тексту, його текстологічній реконструкції, розрізнення автентичного тексту від оригінального тощо). В перших рядах наукових проблем, які висвітлював автор у своїх «Студіях» стояло також «варіантне» питання. Вчений створив своєрідну модель контамінації піснених творів (хоча був проти неї), розглядав всі без винятку варіанти однієї ліро-епічного пісні, зазначаючи і коментуючи їхні відмінності у різних джерелах. Таким чином учений створював свого роду найповніший варіант твору («повний» текст) і реконструював його.

Таке «змішування варіантів» викликало різні дискусії в українському науковому світі. Зокрема Ф. Колесса зазначав, що «Франко допускає велику методичну похибку через те, що стягає в одно варіанти даної пісні; тим способом творить він новий, дуже повний варіант, який в дійсності ніколи не існував, бо це підсумок усіх варіантів, що повстали на протязі десятків, а може й соток літ» [9, 319]. Автор «Історії української етнографії» вважав недоречно використовувати такі наукові прийоми, оскільки це певною мірою порушує «живий» процес, який відбувається у фольклорному середовищі. І. Франко насправді досліджував українські народні пісні, виходячи з них самих, ніколи не створював одного цілісного варіанту пісні, а ретельно вивчав кожен із них, якісно їх осмислював. Львівський вчений процес «зведення» варіантів розглядав виключно як «своєрідне відтворення в одному, «повному» тексті особливостей усіх її варіантів» [22, т. 42; 495]. Слід зазначити, що Франко взагалі був противником контамінації, яка була засобом творення «штучного» тексту народнопоетичного твору.

Останнім моментом, який одночасно став рушійним в справі написання І. Франком однієї з найгрунтовніших і найкращих праць у своїй фольклористичній діяльності був початок 1890 років. Знаменною у цьому відношенні стала вже згадувана розвідка П. Житецького «Мысли о народных малорусских думахъ», яка вийшла 1893 року в редакції київського журналу «Запорозька старина». У листі до М. Драгоманова від 14 січня 1893 року науковець зазначав: «Страх – яка заманлива тема, порушена Житецьким, про генезис, мотиви, техніку, авторів і розширене дум козацьких, та власне робота Житецького показує, як тяжко справитись з сею задачею і як обережливо треба до неї братися...» [12, 431].

Отож, посилаючись на власні знання в області пісенного фольклору, а ще більше працю своїх попередників, І. Франко створив найоптимальнішу модель наукового розсліду народного ліро-епосу українців, яка би базувалась на багатоаспектності дослідження цих жанрових одиниць. І лише після цього приступив до праці над своїм корпусом «Студії над українськими народними піснями», який і на сьогодні займає одне з провідних місць серед світових фольклористичних наукових праць про ліро-епічну пісенність.

Примітки

- ¹ Див.: Jagič V. Archiv für Slavische Philologie. – В. 2. – S. 297 – 307.
- ² Див.: Jagič V. Archiv für Slavische Philologie. – В. 3. – S. 219.
- ³ Листування Івана Франка та Михайла Драгоманова. – Львів, 2006. – 552 с.

Список використаних джерел

1. Дей О. Іван Франко – збирач і видавець народної творчості / О. Дей // О. Дей. Іван Франко і народна творчість. – К., 1955. – С 15 – 55.
2. Драгоманов М. Відгук лицарської поезії в руських народніх піснях / М. Драгоманов // Розвідки Михайла Драгоманова про українську народню словесність і письменство. – Львів, 1899. – Т. 1. – С. 66 – 87.
3. Драгоманов М. Нові українські пісні про громадські справи (1774 – 1880) / М. Драгоманов. – Женева, 1881. – 132 с.
4. Драгоманов М. Політичні пісні українського народу XVII – XIX ст. / М. Драгоманов – Женева, 1883. – 226 с.
5. Житецький П. Мысли о народных малорусских думках / П. Житецький. – Київ, 1893. – 265 с.
6. Историческія пѣсни малорусскаго народа съ объясненіями Вл. Антоновича и М. Драгоманова. – К., 1874. – Т. 1. – 336 с.
7. Историческія пѣсни малорусскаго народа съ объясненіями Вл. Антоновича и М. Драгоманова. – К., 1874. – Т. 2. – 166 с.
8. Куліш П. Записки о Южной Руси / П. Куліш. – С. Петербург, 1856. – Т. 1. – 311 с.
9. Колесса Ф. Історія української етнографії / Ф. Колесса. – К., 2005. – 366 с.
10. Костомаров М. Историческое значение южнорусского народного песенного творчества / М. Костомаров // Костомаров М. Собрание сочинений. Исторические монографии и исследования. – С.-Пб., 1905. – Т. XXI. – К. 8. – С. 429-692.
11. Костомаров М. Об историческом значении русской народной поэзии / М. Костомаров // Етнографічні писання Костомарова. – Київ: Держ. вид. України, 1930. – С. 3 – 114.
12. Листування Івана Франка та Михайла Драгоманова. – Львів, 2006. – 552 с.
13. Максимович М. О малороссійских народных пѣснях / М. Максимович // Собрание сочинений М. А. Максимовича. – Т. 2. – Київ, 1877. – 524 с.
14. Максимович М. Малороссійскія пѣсни / М. Максимович. – Москва, 1827. – 234 с.
15. Максимович М. Сборникъ украинскихъ пѣсень / М. Максимович. – Київ, 1849. – 115 с.
16. Народні пісні в записках Івана Франка / Упор., вступна стаття і примітки О. І. Дея. – К.: Музична Україна, 1981. – 335 с.
17. Потєбня О. Малорусская народная песня по списку XVI века. Текстъ и примечанія / О. Потєбня. – Воронеж, 1877. – 53 с.
18. Франко І. Ученицька бібліотека в Дрогобичі / І Франко // Додаткові томи до збір. творів: У 50-ти т. – К.: Наукова думка, 1983. – Т. 53. – С. 116 – 119.
19. Франко І. Студії над народними піснями. Часть перша / І Франко. – Львів, 1908. – 178 с.
20. Франко І. Студії над українськими народними піснями / І Франко. – Львів, 1913. –
21. Франко І. Збір. творів: У 50-ти т. / І Франко – К.: Наукова думка, 1982. – Т. 37. – 677 с.
22. Франко І. Збір. творів: У 50-ти т. / І Франко – К.: Наукова думка, 1984. – Т. 42. – 597 с.
23. Petrow A. Žiteckij P. Die Niederlage Bogdan Chmelnicki's bei Beresteczko am Flusse Styr 1651, in gleichzeitiger poetischer Bearbeitung / A. Petrov // Jagič V. Archiv für Slavische Philologie. – Berlin, 1877. – В. 2. – S. 297 – 307.
24. Jagič V. Kritischer Nachtrag zu Archiv II / V. Jagič // Jagič V. Archiv für Slavische Philologie. – В. 3. – S. 219 – 220.

In this article, the author analyzed the propaedeutic process of drafting by Ivan Franko of its «Studies on Ukrainian folk songs» started since his childhood and continued during the studies in high school. The author made research on approaches to studying folk lyric epos by prominent Ukrainian specialists in the field of culture and particularly such folklorists of «Ukraine under Russian rule» as M. Maksymovych, P. Kulish, M. Kostomarov, V. Antonovych, M. Dragomanov. A special focus was made

on their impact on worldview of Ivan Franko and on its historiographical concept. In the framework of the study, the author defined a «starting point» when admirers of national folklore started involve historic songs to scientific research which marked such important developments. A special attention was paid to works of M. Dragomanov, V. Antonovych and M. Kostomarov who contributed to studying Ukrainian folk songs at European level and inspired Ivan Franko for writing his «Studies on Ukrainian folk songs».

A thorough analysis of scientific issues raised by abovementioned researchers and their studies on historic songs was made. In particular, the questions of interethnic differences of folk songs, time and space issues, chronological peculiarities of folk poetry, cross-genre links and artistic issues were further studied.

Besides, an emphasis was made on efforts made by Ivan Franko to merge traditional knowledge and know-how when analyzing folk songs as well as to use best European practices existing at that time. A brief analysis of theoretic methods applied by Franko and inherited from his predecessors was done.

Key words: *Historiography, propaedeutics, folk song, historic songs, literature critics.*

Отримано: 8.11.2014 р.

УДК 821.161.1

Волошин М.М.

ПОЭЗИЯ В. МАЛАХИЕВОЙ-МИРОВИЧ В КОНТЕКСТЕ ДИАЛОГА С СИМВОЛИЗМОМ

У статті розглянуто проблему діалогу поезії В. Малахієвої-Мирович з російським символізмом. Відзначено близькість художнього світобачення поетеси з символістами (релігійно-духовна домінанта поетичного світу, метафізичне осмислення термінів добра і зла, формування «етерністської» моделі художнього часу), на тлі якого численні алюзії на поезію символістів набувають системного характеру. У процесі аналізу кількох поезій виявлено, що найбільш актуальними індивідуальними контекстами для творчості Малахієвої є контексти поезії Ф. Сологуба та Ін. Анненського. З першим з них поетесу зближує міфологія життя як зла і смерті як визволення, з другим – пафос «збентеженого сумління» і співчуття.

Ключові слова: *символізм, інтертекстуальний діалог, поетичний світ.*

Творчество незаслуженно забытой поэтессы Варвары Григорьевны Малахиевой-Мирович (1869-1954) формировалось в период нарастающего влияния символизма в русской литературе. Поэтесса испытала это влияние в полной мере, считая в течение всей своей долгой жизни, что «поэзия – настоящая – не Мандельштамов и Пастернаков, именно тем и важна, что дает чувство реальности того мира, о котором говорит символика образов поэта и музыка формы, в какую они отлиты» [1, 503-504]. Духовные устремления Малахиевой-Мирович были как нельзя более созвучны символистскому видению мира и символистскому «двоемирию» в поэзии: это вечная направленность от быта к бытию, от пределов исторического пространства-времени в «этернистский» континуум, от материального мира явлений к идеальному миру духовных первоначал, а отсюда – сосредоточенность в тематике творчества на «вечных вопросах» добра и зла в их не только историческом, но и метафизическом измерениях, смерти и бессмертия, тотальной одухотворенности природного мира, поисках Бога и тех начал в человеческой душе, которые приближают человека к Богу.

Формирующее воздействие символизма на художественный мир Малахиевой-Мирович обусловило постоянство как эксплицитного, так и имплицитного диалога с символизмом в ее поэзии на протяжении всей долгой жизни поэтессы и независимо от перемен, которые претерпевала ее поэтика (так, немногочисленными исследователями творчества Малахиевой поэтесса справедливо определяется как «старейший автор неофициальной литературы, оставшийся до конца дней верным символистской системе, но, подобно позднему Ф. Сологубу, открывший внутри нее возможности отстраненного реалистического письма (а иногда и острой сатиры) и предвосхитивший многие достижения поэтов лианозовской школы» [1, 483]).

Однако, на фоне постоянной и ровной обращенности поэзии Малахиевой-Мирович к символистскому контексту, среди символистов явственно выделяются, на наш взгляд, два автора, особенно близких поэтессе. Это уже упомянутый в приведенной выше цитате из статьи Т. Нешумовой Ф. Сологуб и Ин. Анненский. Поэзия Малахиевой обнаруживает системные переключки с творчеством обоих поэтов-символистов как на уровне множественных частных реминисцентных отсылок, так и на уровне общих особенностей мировосприятия и, соответственно, художествен-